

ШКОЛА ПОЛІТИЧНОЇ АНАЛІТИКИ НАУКМА

Презентація результатів опитування «Подвійні стандарти: що українці думають про реінтеграцію окупованих територій»

13.11.2020

Пресреліз

Опитування проведено Info Sapiens на замовлення Школи політичної аналітики в межах Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд "Відродження" у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні.

Польовий етап тривав з 2 по 16 вересня 2020 року. Опитування проводилося в межах всеукраїнського Омнібусу Info Sapiens з донабором респондентів. Вибірка складає 2000 осіб віком від 16 років. Вибірка репрезентативна населенню даної вікової групи за статтю, віком, розміром населеного пункту та регіоном проживання відповідно до даних Державної служби статистики України станом на 1.01.2019. З дослідження вилучена Автономна Республіка Крим, а у Донецькій та Луганській області опитування проводилося тільки на територіях, що контролюються Україною. Максимальна теоретична похибка не перевищує 2,2%.

Школа політичної аналітики НаУКМА вже традиційно поставила респондентам низку питань, що стосувались інформаційної політики та реінтеграції тимчасово окупованих територій Криму та Донбасу, а також поширеності популістичних настроїв й оцінки українцями ефективності політик і діяльності окремих державних органів. Окремі питання ми запитували у респондентів вже не вперше, що дало нам змогу порівняти відповіді на них з попередніми опитуваннями, проведеними у березні 2020 (Омнібус Info Sapiens, 1000 респондентів) та у вересні 2019 року (Омнібус КМІС, 2000 респондентів). Водночас, слід відразу вказати, що при порівнянні слід мати на увазі різницю у методі опитування та розмірі вибірки. Також, розподіли відповідей за регіоном проживання та вказаним віросповідання, які наведені для окремих питань, є радше ілюстративними, ніж вказують на значущу статистичну відмінність. Хоча ми й можемо припустити наявність певних тенденцій, для глибшого аналізу і порівняння розподілів відповідей за категоріями, потрібно проводити масштабніші опитування. Слід вказати на те, що за багатьма питаннями досить

високий відсоток респондентів не визначились з відповіддю (на рівні 20-30%), що також накладає обмеження на аналіз та інтерпретацію результатів.

Традиційно Школа політичної аналітики НаУКМА намагалася з'ясувати, як населення України ставиться до важливих питань, пов'язаних з тимчасово окупованими територіями Донбасу, і як оцінює ініціативи з повернення цих територій. Хоча подібні чи навіть аналогічні питання наша команда вже ставила у попередніх хвилях опитування минулого і цього років, слід зважати на методологічні обмеження у таких порівняннях, а також варто мати на увазі, що з'ясування відмінностей (якщо такі є) потребує ретельнішого аналізу великого спектру явищ для того, щоб можна було напевно стверджувати про сутнісну зміну настроїв українського населення.

Таблиця 1. Ті, хто у непідконтрольних районах Донбасу отримав російські паспорти, не мали вибору і були вимушені це робити

	Вересень 2020	Вересень 2019
Цілком не погоджуюсь	24.0%	29.5%
Частково не погоджуюсь	13.6%	12.0%
І так, і ні	21.5%	10.2%
Частково погоджуюсь	13.2%	11.9%
Цілком погоджуюсь	9.0%	17.3%
Важко сказати\Відмова	18.7%	19.0%

Серед тих, хто вважає, що жителі тимчасово окупованих територій не мають вибору і змушені отримувати російські паспорти та обрав варіант відповіді «цілком погоджуюся» найбільше представників Південного¹ та Східного регіонів, однак в чисельному вираженні від загального обсягу цей показник становить лише 3,0% та 1,3% відповідно. Якщо ж за 100% брати усіх, хто обрали цю відповідь, то розподіл виглядатиме ось так: 33,2% – Південь, 14,3% – Схід. Відповідно, можна сказати, що серед усіх, хто обрав такий варіант відповіді, кожен третій – з південного макрорегіону, але при цьому слід зважати на те, що таку відповідь обрали взагалі лише 8,96% респондентів. Натомість серед тих, хто обрав варіант «цілком не погоджуюся», практично кожен третій (34,8%) з Заходу, за ним йде «кожен п'ятий» з Півночі (20,3%), однак до загальної кількості респондентів вони становлять 8,3% та 4,8% відсотки відповідно.

¹ Області поділені на регіони таким чином: 1) м. Київ; 2) Північ – Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська; 3) Захід – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька; 4) Центр – Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська; 5) Південь – Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська; 6) Схід – Донецька, Луганська, Харківська.

Таблиця 1.1. Ті, хто у непідконтрольних районах Донбасу отримав російські паспорти, не мали вибору і були вимушені це робити (розподіл за регіоном)

	Україна	Київ	Північ	Захід	Центр	Південь	Схід
Цілков не погоджуюсь	24.0%	26,3%	36.1%	35.0%	17.1%	12.0%	18.5%
Частково не погоджуюсь	13.6%	16.1%	11.6%	12.7%	15.8%	9.5%	16.9%
І так, і ні	21.5%	23.7%	18.1%	20.9%	22.9%	23.5%	20.2%
Частково погоджуюсь	13.2%	18.9%	5.2%	12.3%	12.6%	16.8%	16.1%
Цілков погоджуюсь	9.0%	1.6%	8.7%	4.9%	8.7%	18.2%	9.8%
Важко сказати\Відмова	24.0%	13.4%	20.3%	14.2%	23.0%	20.1%	18.6%
Всього	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Стосовно позиції щодо наслідків співпраці з окупаційною владою на тимчасово непідконтрольних територіях, то респонденти мали два варіанти питання – в позитивному та негативному ключі. Перший варіант питання: «всі ті, хто працювали в органах влади т.зв. «ДНР/ЛНР», співпрацювали з окупаційними органами, були вимушені так робити, їх НЕ треба обмежувати в громадянських правах (обіймати посади в органах влади, голосувати, тощо). У відповідь на це питання 29,7% респондентів обрали варіант відповіді «цілков не погоджуюсь», натомість варіант «цілков погоджуюсь» – 9,3%, що, зокрема, менше, ніж кількість тих респондентів, кому було важко відповісти на це питання – 19,3%. Цікаво, що представників Західного макрорегіону найбільше на цих діаметрально протилежних полюсах: їх найбільше всередині групи тих, хто обрав варіант «цілков погоджуюсь» – 27,5%, і серед тих, хто «цілков не погоджується» – 30,6%, якщо брати за 100% увесь регіональний розкид за варіантом відповіді, але від загальної кількості відповідей у першому випадку тих, хто погоджується, цей показник становить 2,6%, а в другому – 9,1%. Другий варіант запитання, представлений нижче, подавав інше формулювання: «Усі ті, хто працювали в органах влади т.зв. «ДНР/ЛНР», співпрацювали з окупаційними органами, мають бути обмежені в громадянських правах».

Таблиця 2. Усі ті, хто працювали в органах влади т.зв. «ДНР/ЛНР», співпрацювали з окупаційними органами, мають бути обмежені в громадянських правах

Цілков не погоджуюсь	7.8%
Частково не погоджуюсь	8.9%
І так, і ні	17.3%
Частково погоджуюсь	14.7%
Цілков погоджуюсь	32.1%
Важко сказати\Відмова	19.1%

Таблиця 2.1. Усі ті, хто працювали в органах влади т.зв. «ДНР/ЛНР», співпрацювали з окупаційними органами, мають бути обмежені в громадянських правах (регіональний розподіл).

	Україна	Київ	Північ	Захід	Центр	Південь	Схід
Цілков не погоджуюсь	7.8%	2.6%	7.2%	8.6%	6.1%	5.8%	16.1%
Частково не погоджуюсь	8.9%	5.4%	6.5%	5.0%	13.1%	8.1%	13.7%
І так, і ні	17.3%	16.1%	11.3%	15.5%	18.0%	24.1%	17.3%
Частково погоджуюсь	14.7%	18.2%	9.5%	16.5%	14.7%	15.6%	13.5%
Цілков погоджуюсь	32.1%	45.9%	46.4%	44.2%	24.9%	16.5%	21.2%
Важко сказати\Відмова	19.1%	11.7%	19.1%	10.1%	23.2%	29.9%	18.3%
Всього	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

З тим, що «Україна має припинити бойові дії та визнати т.зв. ДНР/ЛНР» категорично не погодилися 30,6%, а цілковиту згоду, тобто варіант «цілков погоджуюсь», обрали 15,8%. Як уже зазначалося, з точки зору методології треба дуже обережно ставитися до порівняння опитувань в різний період часу, однак варто звернути увагу на те, що за результатами опитування, проведеного у вересні минулого року, варіант «категорично не погоджуюсь» обрало більше респондентів – 43,3% і так само трохи більшим є відсоток відповідей «цілков погоджуюсь» – 18,6%.

Таблиця 3. Україна має припинити бойові дії та визнати «ДНР/ЛНР»

	Вересень 2020	Вересень 2019
Цілков не погоджуюсь	30.6%	43.3%
Частково не погоджуюсь	10.5%	10.4%
І так, і ні	15.8%	8.4%
Частково погоджуюсь	14.1%	6.9%
Цілков погоджуюсь	13.2%	18.6%
Важко сказати\Відмова	15.8%	12.4%

Регіональний розподіл відповідей на це питання є дуже строкатим: якщо брати за 100% усіх, хто обрав саме варіант «категорично не погоджуюсь», то серед них найбільше – 31,3% – з Західного регіону, за яким іде Північ з 24,2%, а останню сходинку займає Схід – 2,8%. Якщо говорити в обсягах усього масиву, то відповідь «категорично не погоджуюсь» зі Заходу становить 9,6% усіх відповідей, а така ж сама відповідь зі Східного регіону – лише 0,9%. Так само нерівномірним виглядає і мовний розподіл: серед респондентів, які вказали мовою свого спілкування українську, суттєво більше було тих, хто обирав варіант «цілков не погоджуюсь» – таких було 43,1%, серед російськомовних таких було 16,7% (тих, хто обрав такий варіант відповіді). Натомість кожен п'ятий російськомовний респондент – 20,8% – обрав у відповідь на це питання варіант «цілков погоджуюсь».

Таблиця 3.1. Україна має припинити бойові дії та визнати «ДНР/ЛНР» (регіональний розподіл).

	Україна	Київ	Північ	Захід	Центр	Південь	Схід
Цілком не погоджуюсь	30.6%	36.7 %	55.0 %	40.3%	24.9%	21.7%	6.7%
Частково не погоджуюсь	10.5%	18.0%	5.4%	8.4%	14.4%	6.3%	12.8%
І так, і ні	15.8%	15.0%	9.8%	16.2%	19.3%	17.0%	13.7%
Частково погоджуюсь	14.1%	8.9%	4.2%	17.0%	12.1%	17.2%	21.9%
Цілком погоджуюсь	13.2%	1.5 %	8.7%	8.6%	10.6%	20.2%	29.0%
Важко сказати\Відмова	15.8%	19.9%	17.0%	9.5%	18.7%	17.7%	16.0%
Всього	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Ідею введення миротворчої місії ООН по всій тимчасово окупованій території цілком схвалюють 30,1% респондентів, цілком не схвалюють – лише 8,8%. Навесні цього року розподіл відповідей був такий: 36,2% «цілком схвалюю» та 2,8% «цілком не схвалюю». За результатами останнього опитування суттєво більше тих, хто скоріше схвалює – 19,1% на противагу до 7,2% тих, хто скоріше не схвалює (результати за опитуванням навесні цього року: 22,3% та 4,8 % відповідно). Серед тих, хто не схвалює цю ідею (тобто якщо брати за 100% усіх, хто обрав цю опцію), практично кожен третій (32,8%) з Центрального регіону, натомість розподіл між іншими регіонами, за винятком м. Київ (2,6%), відносно рівномірний і коливається від 19,8% у Західному регіоні до 12,0% у Північному, Схід – 16,7%.

Таблиця 4. Введення миротворчої місії ООН по всій тимчасово окупованій території

	Вересень 2020	Березень 2020
Цілком не схвалюю	8.8%	3.1%
Частково не схвалюю	7.2%	4.8%
І так, і ні	18.1%	17.9%
Частково схвалюю	19.1%	22.3%
Цілком схвалюю	30.1%	37.1%
Важко сказати\Відмова	16.7%	14.8%

Таблиця 4.1. Введення миротворчої місії ООН по всій тимчасово окупованій території (регіональний розподіл).

	Україна	Київ	Північ	Захід	Центр	Південь	Схід
Цілком не схвалюю	8.8%	2.8 %	7.9%	7.4%	11.3%	8.7%	11.0%
Частково не схвалюю	7.2%	3.9%	4.8%	5.9%	9.9%	6.5%	9.9%
І так, і ні	18.1%	11.7%	12.8%	21.5%	16.5%	25.2%	15.6%
Частково схвалюю	19.1%	34.4%	11.6%	17.7%	22.7%	12.8%	21.0%
Цілком схвалюю	30.1%	32.2 %	41.6%	35.6%	20.5%	26.5%	30.4%
Важко	16.7%	15.0%	21.3%	12.0%	19.1%	20.3%	12.1%

сказати\Відмова							
Всього	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

26,2% респондентів обрали варіант «цілком не схвалюю» у відповідь на питання про те, чи варто визнавати представників так званих «ДНР»/«ЛНР» офіційною стороною переговорів тристоронньої контактної групи («Мінський формат»), однак регіональний розподіл цієї відповіді дуже різниться. Якщо брати за 100% тих, хто обрали цю опцію, то респондентів у Західному регіоні, які так вважають, в десять разів більше, ніж у Східному: 33,3% до 3,3%. Це підтверджує і варіант відповіді «цілком схвалюю»: хоча так відповіли лише 7,9%, орієнтовно кожен третій з них – зі Сходу (31,2%). Для прикладу результати для опитаних у м. Київ: серед тих, хто обрав опцію «цілком схвалюю» киян лише 0,6% та 10,1% «цілком не схвалюю».

Таблиця 5. Визнання представників так званих «ДНР»/«ЛНР» офіційною стороною переговорів тристоронньої контактної групи («Мінський формат»)

Цілком не схвалюю	26.2%
Частково не схвалюю	12.1%
І так, і ні	20.6%
Частково схвалюю	12.6%
Цілком схвалюю	7.9%
Важко сказати\Відмова	20.6%

Слід зауважити, що практично кожен п'ятий респондент обрав варіант «і так, і ні» - 20,6%, і така ж кількість респондентів по суті не визначилася з відповіддю на це запитання: блок «важко сказати/відмова» теж складає 20,6%.

Таблиця 5.1. Визнання представників так званих «ДНР»/«ЛНР» офіційною стороною переговорів тристоронньої контактної групи («Мінський формат») (регіональний розподіл).

	Україна	Київ	Північ	Захід	Центр	Південь	Схід
Цілком не схвалюю	26.2%	34.3 %	43.6%	36.7%	20.2%	17.8%	6.7%
Частково не погоджуюсь	12.1%	20.5%	10.4%	11.2%	14.9%	8.7%	9.6%
І так, і ні	20.6%	21.4%	13.7%	22.7%	18.8%	24.3%	22.1%
Частково схвалюю	12.6%	9.1%	8.3%	12.2%	10.7%	16.2%	19.3%
Цілком схвалюю	7.9%	0.6 %	5.1%	3.4%	8.3%	10.8%	18.9%
Важко сказати\Відмова	20.6%	14.1%	18.9%	13.9%	27.0%	22.2%	23.4%
Всього	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Прямі переговори української влади з представниками «ДНР/ЛНР» цілком схвалюють 16,3%, частково – 18,8%, натомість категорично відкидають 23,1% та частково не схвалюють 23,1%, при цьому слід зауважити, що 18,9% обрали варіант «і так, і ні».

Таблиця 6. Прямі переговори української влади з представниками т.зв. «ДНР/ЛНР»,

Цілком не схвалюю	23.1%
Частково не схвалюю	9.9%
І так, і ні	18.9%
Частково схвалюю	18.8%
Цілком схвалюю	16.3%
Важко сказати\Відмова	13.0%

Складне питання про можливості створення вільної економічної зони та Донеччині та Луганщині отримало «цілковите несхвалення» у 23,3% респондентів, при «частковому несхваленні» у 12,5%, натомість дуже позитивно («цілком погоджуюся») цю ініціативу оцінили 9,5% респондентів та скоріше позитивно – 12,9%. При цьому слід зауважити, що у респондентів не питали про те, як вони розуміють цю вільну економічну зону. Практично п'ята частина респондентів обрала варіант «важко відповісти» або відмовилася відповідати – 21,0%, а варіант «і так, і ні» обрала 20,8%.

Таблиця 7. Створення вільної економічної зони та Донеччині та Луганщині.

Цілком не погоджуюсь	23.3%
Частково не погоджуюсь	12.5%
І так, і ні	20.8%
Частково погоджуюсь	12.9%
Цілком погоджуюсь	9.5%
Важко сказати\Відмова	21.0%

Ефективною політику держави щодо реінтеграції тимчасово окупованих територій Донбасу вважають лише 2% («цілком ефективна») та «частково ефективною» - 7,8%, при тому, що цілком неефективною її вважають 24,8% респондентів і частково неефективною – 22,0%. Майже п'ята частка респондентів, 17,4%, вагалися з відповіддю або відмовилися відповідати («важко сказати»/відмова). Так би мовити «проміжний» варіант відповідь про те, що ефективність цієї політики є «середнього рівня», обрала чверть респондентів – 26%.

Таблиця 8. Як Ви оцінюєте ефективність політики держави щодо реінтеграції тимчасово окупованих територій Донбасу?

Цілком неефективна	24.8%
Частково неефективна	22.0%
Середньоєфективна	26.0%
Частково ефективна	7.8%
Цілком ефективна	2.0%
Важко сказати\Відмова	17.4%

На момент проведення опитування актуальним було питання про роботу новопризначених тоді членів тристоронньої контактної групи Л. Кравчука та В. Фокіна. Чверть опитаних не змогли визначитися з відповіддю чи відмовилися

відповідати – 25,9%. Їхню роботу як «середньоефективну» оцінила інша чверть респондентів – 24,1%, частково ефективною – 8,6%, цілком ефективною – 2,8%. Відповідно, цілком неефективною її вважають 21,8%, а частково неефективною – 16,8%. Варто зауважити, що найважче визначитися з відповіддю було респондентам віком до 20 років – 36,5%.

Таблиця 9. Як Ви оцінюєте ефективність роботи новопризначених членів тристоронньої контактної групи (ТКГ): Л.Кравчука та В.Фокіна?

Цілком неефективна	21.8%
Частково неефективна	16.8%
Середньоефективна	24.1%
Частково ефективна	8.6%
Цілком ефективна	2.8%
Важко сказати\Відмова	25.9%

Кілька запитань нашого опитування стосувались інформаційної політики та безпеки. Так, ми запитали українців про ставлення до користування російськими ЗМІ та до перегляду російських розважальних програм та серіалів. Щодо отримання інформації про події в Україні з російських ЗМІ, то більшість (41,6%) вважає це неприйнятним, при цьому майже третина респондентів (28,2%) налаштовані радикально, тоді як прийнятним тою чи іншою мірою таке джерело інформації вважає суттєво менше респондентів, (26,2%). Порівняно з попереднім опитуванням у березні, коли ми ставили це саме питання, відсотки змінилися незначучо. Слід зазначити й те, що так само біля третини респондентів вагались з відповіддю: вибрали альтернативу «і так, і ні» або відмовились відповідати на питання.

Таблиця 10. Отримувати інформацію про події в Україні з російських ЗМІ є прийнятним

	Вересень 2020	Березень 2020
Цілком не погоджуюсь	28.2%	30.4%
Частково не погоджуюсь	13.4%	15.5%
І так, і ні	21.9%	18.8%
Частково погоджуюсь	15.4%	11.8%
Цілком погоджуюсь	10.8%	10.4%
Важко сказати\Відмова	10.3%	13.2%

Як і в попередньому опитуванні у березні 2020 року, ми запитували про прийнятність споживання російського культурного продукту, а саме – перегляду чи прослуховування російських розважальних програм. Тут цікаво, що хоча так само важко говорити про статистично значущу відмінність у розподілі відповідей, проте назагал можна побачити певну зміну балансу на користь прийнятності перегляду російських розважальних програм. Так, погоджується з цим 36,6%, проти – 29%, а майже чверть респондентів відповідали «і так, і ні» (24,8%), тоді як у березні баланс складав 37,3% проти і 32,3% – за.

Таблиця 11.2. Дивитись та слухати розважальні програми російських ЗМІ є прийнятним (розподіл за віросповіданням (самоідентифікація)²)

	Україна	ПЦУ	УПЦ МП	УГКЦ	Просто Правосл	Жодна
Цілком не погоджуюсь	18.3%	23.9%	13.9%	32.3%	6.6%	14.8%
Частково не погоджуюсь	10.7%	11.3%	8.7%	12.3%	10.7%	10.5%
І так, і ні	24.8%	24.2%	23.7%	26.0%	25.0%	22.5%
Частково погоджуюсь	18.6%	15.9%	19.5%	10.9%	29.9%	17.0%
Цілком погоджуюсь	18.0%	14.5%	30.9%	7.7%	20.1%	25.5%
Важко сказати\Відмова	9.6%	10.2%	3.3%	10.8%	7.6%	9.7%
Всього	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Окремо ми запитали про те, чи вважають респонденти прийнятним для українців відпочивати в Криму. Четверть респондентів не згодна з цим (27,6%), тоді як погоджується – 43,9%. Особливо цікавим такий розподіл відповідей є у порівнянні з відповідями на питання щодо окремих кроків чи заходів держави щодо Криму, його реінтеграції та ВПО.

Таблиця 12. Відпочивати в Криму для українців є прийнятним

Цілком не погоджуюсь	16.7%
Частково не погоджуюсь	10.9%
І так, і ні	18.8%
Частково погоджуюсь	19.4%
Цілком погоджуюсь	24.5%
Важко сказати\Відмова	9.7%

Влітку 2020 року активно та зі значними маніпуляціями обговорювалось рішення надати абітурієнтам з Криму право вступати до українських ЗВО на пільгових умовах. Ми запитали у респондентів їх ставлення до такого рішення: загалом розподіл відповідей був майже рівним, із незначним переважанням супротивників (33,7% проти 29,4%) та значною кількістю тих, хто не має чіткої думки. Цікаво, що у березні 2020 ми отримали більше схвальних відповідей на питання запровадження «навчання на пільгових умовах в українських ЗВО» для випускників з Криму (42,9% проти 25,9%), хоча тут слід відзначити відмінне

² **Яке у вас віросповідання?**

Православна церква України (ПЦУ)	45.79 %
Українська православна церква - Московський патріархат	9.28 %
Українська греко-католицька церква	8.02 %
Православ'я (без приналежності до патріархату)	22.18 %
Католицизм	1.01 %
Я не сповідаю жодної релігії	9.99 %
Інше	0.50 %
Не знаю\Відмова	3.20 %

формулювання запитання та високу актуалізованість і політичну забарвленість обговорення пільгового вступу і квот у медіа в липні-серпні 2020.

Таблиця 13. Навчання в українських закладах вищої освіти (ЗВО) на пільгових умовах (квоти на вступ на бюджетні місця та у будь-який заклад на свій вибір).

	Вересень 2020	Березень 2020***
Цілком не погоджуюсь	18.2%	13.6%
Частково не погоджуюсь	15.5%	12.3%
І так, і ні	23.1%	17.2%
Частково погоджуюсь	14.3%	22.7%
Цілком погоджуюсь	15.1%	20.2%
Важко сказати\Відмова	13.8%	13.9%

Як і раніше, ми попросили респондентів відповісти на питання, як вони ставляться до відновлення водопостачання до Криму. Загалом можна говорити, що розподіл відповідей принципово не змінився, і проти такого кроку виступає суттєво більше українців, ніж за: 39,8% та 29,8 відповідно. Така різниця є статистично значущою, й також слід врахувати, що 27,0% виступає категорично проти відновлення, а майже третина – або не визначились, або вибрали альтернативу «і так, і ні».

Таблиця 14. Відновлення водопостачання до Криму

	Вересень 2020	Березень 2020
Цілком не погоджуюсь	27.0%	28.5%
Частково не погоджуюсь	12.8%	7.9%
І так, і ні	18.2%	14.2%
Частково погоджуюсь	15.1%	14.1%
Цілком погоджуюсь	14.7%	19.0%
Важко сказати\Відмова	12.2%	16.1%

Більшість українців виступають проти закриття контрольних пунктів в'їзду-виїзду (КПВВ) на адмінмежі з Кримом – 34,5%, тоді як підтримують цей крок 21,4%. Водночас слід зауважити, що достатньо велика кількість респондентів не має визначеною позиції щодо цього питання, або відмовилась відповідати (44%).

Таблиця 15. Закриття контрольних пунктів в'їзду-виїзду (КПВВ) на адмінмежі з Кримом.

Цілком не погоджуюсь	19.3%
Частково не погоджуюсь	15.2%
І так, і ні	22.6%
Частково погоджуюсь	11.2%
Цілком погоджуюсь	10.2%
Важко сказати\Відмова	21.4%

Фактично таким саме є й розподіл відповідей на питання про закриття контрольних пунктів в'їзду-виїзду (КПВВ) на лінії розмежування з тимчасово окупованими районами Донбасу – не підтримують закриття 35,7%, схвалюють 21,6%, а не визначились або відмовились відповідати 42,8%.

Таблиця 16. Закриття контрольних пунктів в'їзду-виїзду (КПВВ) на лінії розмежування з тимчасово окупованими районами Донбасу.

Цілком не погоджуюсь	20.5%
Частково не погоджуюсь	15.2%
І так, і ні	22.7%
Частково погоджуюсь	11.0%
Цілком погоджуюсь	10.6%
Важко сказати\Відмова	20.1%

Нарешті, ми попросили респондентів оцінити ефективність політики держави щодо реінтеграції тимчасово окупованої території Криму. Загалом така оцінка є дуже критична, більшість респондентів вважає політику щодо реінтеграції Криму неефективною: 46,9%, і тільки 10,4% – оцінюють її позитивно. Таким чином, середня оцінка є достатньо низькою: 2,24 бали з 5.

Таблиця 17. Як Ви оцінюєте ефективність політики держави щодо реінтеграції тимчасово окупованої території Криму.

Цілком не ефективна	27.1%
Частково не ефективна	19.8%
Середньо ефективна	24.0%
Частково ефективна	8.6%
Цілком ефективна	1.8%
Важко сказати\Відмова	18.7%
	2.24153

Ми також попросили респондентів оцінити ефективність діяльності низки міністерств. Загалом слід відзначити, що більшість українців її оцінює негативно. Якщо ж говорити про ефективність окремих міністерств, то найгірше респонденти оцінили діяльність МВС. Так, ефективною її вважає тільки 13,7%, проти 50,6% (середня оцінка – 2,29 бали з 5).

Таблиця 18. Як Ви оцінюєте ефективність діяльності Міністерства внутрішніх справ (міністр – А. Аваков)

Цілком не ефективна	28.4%
Частково не ефективна	22.2%
Середньо ефективна	25.0%
Частково ефективна	10.7%
Цілком ефективна	2.7%
Важко сказати\Відмова	11.0%
	2.293955

Не набагато краща й оцінка діяльності МОЗ – позитивні відгуки тільки у 17,6%, негативні – 47% (середня оцінка: 2,45 з 5). Порівняно краще, хоч і все одно переважно негативно, респонденти оцінюють діяльність МЗС: 33,2% вважають її неефективною, тоді як позитивно оцінюють – 17% (середня оцінка: 2,59 з 5).

Таблиця 19. Як Ви оцінюєте ефективність діяльності Міністерства охорони здоров'я (міністр – М. Степанов)

Цілком не ефективна	24.2%
Частково не ефективна	22.8%
Середньо ефективна	25.3%
Частково ефективна	13.4%
Цілком ефективна	4.2%
Важко сказати\Відмова	10.0%
	2.451254

Таблиця 20. Як Ви оцінюєте ефективність діяльність Міністерства закордонних справ (міністр – Д. Кулеба)

Цілком не ефективна	17.2%
Частково не ефективна	16.0%
Середньо ефективна	24.3%
Частково ефективна	14.3%
Цілком ефективна	2.7%
Важко сказати\Відмова	25.4%
	2.589043

Оцінка діяльності МОН є гіршою, ніж діяльності МОЗ та МЗС, але кращою за оцінку МВС. Ефективною роботу команди т. в. о. Шкарлета назвали тільки 11,4%, тоді як негативно оцінили її 39,4% (середня оцінка: 2,39 з 5).

Таблиця 21. Як Ви оцінюєте ефективність діяльність Міністерства освіти і науки (т.в.о. міністра – С. Шкарлет)

Цілком не ефективна	20.7%
Частково не ефективна	18.7%
Середньо ефективна	25.4%
Частково ефективна	9.2%
Цілком ефективна	2.2%
Важко сказати\Відмова	23.8%
	2.38942

Ми також просили респондентів оцінити ефективність політики України щодо інформаційної безпеки та протидії пандемії. Слід відразу зазначити, що хоча негативні оцінки домінують і тут, проте назагал оцінки ефективності цих політик є кращими за оцінки діяльності всіх міністерств, про які ми запитували, крім МЗС. Ефективною державну політику у сфері інформаційної безпеки назвали 15,3%, натомість 40,5% висловились щодо неї негативно (середня оцінка: 2,48 з 5). Як не дивно, оцінка ефективності заходів держави з протидії

пандемії була трохи краще – позитивно такі заходи оцінили 20,8%, негативно – 44,6%, і лише 7,2% відмовились відповідати, що істотно менше (середня оцінка: 2,57 з 5). Приблизно чверть респондентів оцінила всі політики та діяльність міністерств, про які ми запитували, як «середньо ефективні».

Таблиця 22. Як Ви оцінюєте ефективність політики держави щодо інформаційної безпеки

Цілком не ефективна	21.3%
Частково не ефективна	19.2%
Середньо ефективна	26.2%
Частково ефективна	11.6%
Цілком ефективна	3.7%
Важко сказати\Відмова	18.0%
	2.47741

Таблиця 23. Як Ви оцінюєте ефективність заходів держави з протидії поширенню епідемії коронавірусу COVID-19

Цілком не ефективна	22.4%
Частково не ефективна	22.2%
Середньо ефективна	27.5%
Частково ефективна	15.0%
Цілком ефективна	5.8%
Важко сказати\Відмова	7.2%
	2.563617

Останній блок запитань нашої анкети стосувався вимірювання поширеності підтримки окремих популістичних тверджень-маркерів. У вересні 2019 року ми вже проводили опитування щодо підтримки та поширеності серед українців популістичних настроїв (в рамках Омнібусу КМІС), тож маємо змогу порівняти отримані результати.

Ми виміряли рівень підтримки респондентами трьох засадничих та показових для виявлення популізму тверджень. Відповідаючи на питання про те, чи мають важливі для суспільства закони прийматись невідкладно, за потреби навіть з порушенням процедури, лише 29% погодились з цим, проти висловились 35,6%. Таки результати є радикально відмінними від отриманих нами рік тому: тоді за порушення процедури за потреби було більше половини респондентів (53%), а проти лише 24,1%. Таку зміну настроїв найбільш ймовірно можна пояснити деяким розчаруванням у популістичних лозунгах та активному періоді законотворення останнього року.

Таблиця 24. Важливі для суспільства закони мають прийматись невідкладно, за потреби навіть із порушенням процедури

	Вересень 2020	Вересень 2019
Цілком не погоджуюсь	23.1%	15.0%
Частково не погоджуюсь	12.5%	9.1%
І так, і ні	22.4%	8.0%
Частково погоджуюсь	15.6%	19.5%
Цілком погоджуюсь	13.4%	43.5%
Важко сказати\Відмова	13.0%	4.9%

Щодо твердження, що «парламент не має права ухвалювати закони, що суперечать громадській думці» таких радикальних змін не спостерігається. Загалом, розподіл відповідей є достатньо подібним на минулорічний, хоч і можна говорити про певне зменшення підтримки цього твердження. Так, на третину менше респондентів цілком погоджується з ним (45,4% у вересні 2020 проти 65,3% у вересні 2019). Натомість істотно збільшилась частка тих, хто обрав відповідь «і так, і ні». Водночас, варто зауважити, що переважна більшість все одно підтримує таку думку (63,2%).

Таблиця 25. Парламент НЕ має права ухвалювати закони, які суперечать громадській думці

	Вересень 2020	Вересень 2019
Цілком не погоджуюсь	4.7%	2.8%
Частково не погоджуюсь	6.7%	3.3%
І так, і ні	16.0%	6.3%
Частково погоджуюсь	17.8%	18.5%
Цілком погоджуюсь	45.4%	65.3%
Важко сказати\Відмова	9.4%	3.8%

Нарешті, ми запитали, чи можуть люди на референдумі прийняти помилкове рішення. У розподілі відповідей порівняно з минулим роком є певні відмінності, насамперед у зменшенні відсотку тих, хто цілком впевнений у цьому, проте ймовірно воно є результатом значного збільшення відповіді «і так, і ні» або відмови відповідати. Так чи інакше, як і минулого року, більшість вважає, що народ може помилятися: 45% проти 20,6%, хоча раніше ця різниця біла більш промовистою (відповідно, 63% проти 17,5%).

Таблиця 26. Люди на референдумі можуть прийняти помилкове рішення

	Вересень 2020	Вересень 2019
Цілком не погоджуюсь	10.2%	10.5%
Частково не погоджуюсь	10.4%	7.0%
І так, і ні	22.2%	13.8%
Частково погоджуюсь	23.6%	27.6%
Цілком погоджуюсь	21.4%	35.4%
Важко сказати\Відмова	12.2%	5.7%